

Kreettaesko ja Eskokreetta

PERTTI HAAPARANTA

Tuovi Allén kommentoi Kansantaloudellisen aikakauskirjan edellisessä numerossa (Allén 1990) kirjoitukseni »*Pojat leikkivät tosi aseilla*» pohjalta (Haaparanta 1990) neoklassisen taloustieteen mahdollisuuksia tarkastella sukupuoleen perustuvaa taloudellista syrjintää. Samalla hän esitti muutaman tulkinnan ajatuksistani, jotka eivät vastaa ainakaan tulkituksiani eivätkä ymmärtääkseni edes kirjoittamaani tekstiä.

1. Allén väittää, että oletan miesten ja naisten perusolemusten välille sellaisen eron, että vain miehet kykenevät tuntemaan keskinäistä yhteenkuuluvuutta. Tämä loisi sitten pohjan naisten taloudelliselle syrjinnälle. Koko kirjoitukseni lähtökohta oli kuitenkin täysin päinvastainen. Totean siinä selvästi, että miesten halu pitää yllä naisten taloudellista syrjintää johtaa sellaisten mekanismien kehittymiseen, jotka luovat miesten »piirejä»¹ ja sulkevat naiset ulkopuolelle. Pyrkimykseni oli argumentoida sen puolesta, että naisten syrjintä on mahdollista markkinataloudessa huolimatta siitä, että naisten ja miesten perusolemuksessa ei ole mitään eroa. Allén toteaa, että suuri ongelma tasa-arvon saavuttamiseksi ovat taloustieteilijämiehet, joiden päässä on stereotyyppisiä ja ideologisia arvostelmia naisten ja miesten olemusten eroista. Samanlainen mutta varmasti pienempi ongelma saattavat olla taloustieteilijänaiset, jotka kuvittelevat tällaisia arvostelmia olevan siellä, missä niitä ei ole.

2. Yleisemmin Allénin kirjoituksessa menevät hieman sekaisin essentiaaliset ja faktuaaliset väitteet. Jos väitän, että miehet kokevat

yhteenkuuluvaisuuden tunnetta omissa piireissään, niin siitä ei suinkaan seuraa, että väittäisin naisten olevan kykenemättömiä vastaavaan. Siitä, että väitän jotakin tapahtuvan tosiasiallisesti, ei seuraa, että väitän vallitsevan tilanteen ilmentävän miesten ja naisten olemuksellisia ja siis muuttumattomia eroja. Tämä olemuksellisten ja tosiasiaväitteiden toisiinsa sekoittaminen on valitettavan yleistä koko naisasiakeskustelussa. Luulisin olevan naisten etujen mukaista pitää ne selkeästi erossa toisistaan.

Allén näyttää itsekkin olevan hieman epävarma siitä, onko miesten ja naisten perusolemusten välillä mitään eroja. Niinpä hän kritisoi voimakkaasti neoklassista taloustiedettä implisiittisten olemuksellisten erojen olettamisesta. Toisaalta hän sitten kritisoi samaa teoriaa siitä, että se ei puhtaasti teorian tasolla kuitenkaan millään tavalla erottele yksilöitä sukupuolen mukaan. Jos miesten ja naisten perusolemusten välillä on eroja, olisin kiinnostunut tietämään, mitkä ne ovat. Jos niitä ei löydy, niin hyötyfunktioiden vaihtaminen voisi olla aivan kiva leikki (Napakymppiä voisi kehittää tähän suuntaan).

3. Allén on huolestunut aiheellisesti miesten arvojärjestyksessä alempina olevien kohdalosta ja väittää, että olen unohtanut heidät. Totean kuitenkin kirjoituksessani, että yhteiskunnassa on muutakin syrjintää kuin sukupuoleen perustuva syrjintä. Lisäksi esitin hypoteesin, että miesten kehittämä naisten syrjintäjärjestelmä auttaa miehiä erottamaan keskinäiset kiistansa naisiin kohdistuvasta syrjinnästä. Kaikki ovat veljiä naisia vastaan, vaikka muuten tapeltaisiin verissä päin. Allén ei valitettavasti ole huomannut tätä osaa kirjoituksessani eikä niitä siten myöskään kommentoi.

4. Allén kritisoi neoklassista teoriaa siitä, että siinä tehdyt oletukset yksilöiden rationaa-

¹ Allén kritisoi tässä yhteydessä sitä, että olen soveltanut Basun (1989) kehikkoa miesten piirien analyysiin, koska Basu itse soveltaa sitä vain pieniin eliittiryhmiin kuten eliittikouluihin. Basun formaali malli ei kuitenkaan rajoitu vain pieniin ryhmiin, siinä syrjivä klubi voi olla kuinka iso tahansa.

lisesta käyttäytymisestä tekevät tyhjäksi jo periaatteessakin kaikki mahdollisuudet ymmärtää sukupuolista syrjintää. Tässä tulisi kuitenkin tehdä ero sen välillä, miten suhtaudutaan rationaalisen käyttäytymisen oletukseen yleensä, ja sen välillä, miten suhtaudutaan niihin erityisiin oletuksiin, joita rationaalisesta käyttäytymisestä on neoklassisessa teoriassa tehty. Allén ei tätä eroa tee, mikä on vahinko, koska neoklassisen teorian sisäisessäkin kriitikkissä tavanomaisia tapoja mallittaa rationaalista käyttäytymistä on paljon arvosteltu.

Toisaalta Allénilta näyttää jäävän huomauttamatta, että yksilörationaalisuus ei mitenkään välttämättä sido sitä tulosta, mikä syntyy ihmisten välisestä kanssakäymisestä. Neoklassisen teorian yksilö käyttäytyy rationaalisesti ollessaan yksin, muuten havaittu käyttäytymisen voi olla »irrationaalista». En tarkoita tällä pelkästään »vangan ongelman» kaltaisia tilanteita vaan yleisemminkin sitä, että sellaiset ilmiöt kuin laumakäyttäytyminen, jossa yksilöt luopuvat paremmasta tiedostaan, voivat hyvinkin olla sopusoinnussa sen kanssa, että yksilöt pyrkivät kohden suurinta onneaan. Itse asiassa peliteorian kehityksen voisi kai sanoa ilmentävän, että yksilörationaalisuus on liian *heikko* kriteeri, jotta sillä voitaisiin luonnehtia lainkaan sitä, mihin toistensa kanssa vuorovaikutuksessa olevien yksilöiden toiminta johtaa. On paradoksaalista, että pelien eri

ratkaisuvaihtoehtojen poissulkemisessa joudutaan usein nojautumaan oletukseen, että yksilöt käyttäytyvät mahdollisesti irrationaalisesti joissakin tilanteissa.

On selvää, että neoklassisen teorian avulla ei voida antaa tyhjentävää kuvaa naisten syrjinnästä. Monesti kansantaloustieteilijöitä syytetään ylimielisyydestä muita yhteiskuntatieteilijöitä kohtaan, kun innoissamme väitämme antavamme paremman kuvan joistakin yhteiskunnallisista ongelmista, kuten esimerkiksi rikollisuudesta, kuin muut. Miksi siltä (tai miltä muulta teorialta tahansa) sitten tulisi vaatia koko selitystä sukupuolten väliselle eriarvoisuudelle? Eikö olisi hyvä tyytyä vain siihen, että sen avulla voidaan valaista joitakin syrjinnän mekanismeja, kai siitä edes siihen on?

Kirjallisuus

- Allén, T. (1990): *Syrjivät klubit — myyttejä tosi miesten tosi ystävyyydestä*, Kansantaloudellinen aikakauskirja, 86, 322—325.
- Basu, K. (1989): *A Theory of Association: Social Status, Prices and Markets*, Oxford Economic Papers, vol. 41.
- Haaparanta, P. (1990): *Pojat leikkivät tosi aseilla*, Kansantaloudellinen aikakauskirja, 86, 214—217.